

**ADIKTOLÓGIA V PRÁCACH
DOCENTA MEDVECKÉHO
(k nedožitým 90. narodeninám
doc. MUDr. J. Medveckého, CSc.)**

E. KOLIBÁŠ, V. NOVOTNÝ

Psychiatrická klinika LFUK a UN, Bratislava

Doc. MUDr. Jozef Medvecký, CSc., by sa dožil v tomto čase 90 rokov. Narodil sa 14. 3. 1922 v Košiciach (zomrel 12. 2. 2001 v Košiciach). Dovoľte, aby sme si pripomenuli niekoľko faktografických údajov:

Absolvoval štátne gymnázium v Levoči (maturoval 5. 6. 1940)

Promoval 21. 2. 1948 (Lekárska fakulta UK, Bratislava)

1. 4. 1956 – I. atestácia – psychiatria

11. 10. 1966 – II. atestácia – psychiatria

26. 6. 1966 – CSc. – UK Bratislava – odbor „psychiatria“ –

Téma: „Popôrodné psychické alterácie“

Habilitácia 16. 12. 1967 – „docent“ – LF UPJŠ KE – psychiatria

Téma habilitačnej práce: Popôrodné psychózy

Po promócii pracoval v roku 1948 na Pľúcnej klinike v Košiciach, ale po troch mesiacoch sa dostal na Psychiatrickú kliniku LF UPJŠ v Košiciach a tomu pracovisku už ostal verný. Najprv ako sekundár a od 1. 2. 1949 ako asistent, neskôr ako zástupca prednostu a napokon ako prednosta kliniky. V rokoch 1972 viedol katedru neurológie a psychiatrie LF UPJŠ v Košiciach, neskôr až do 31. 10. 1987 katedru psychiatrie LF UPJŠ v Košiciach.

**E. KOLIBÁŠ, V. NOVOTNÝ / ADIKTOLÓGIA V PRÁČACH DOCENTA
MEDVECKÉHO (K NEDOŽITÝM 90. NARODENINÁM
doc. MUDr. J. MEDVECKÉHO, CSc.)**

Cesta docenta Medveckého k psychiatrii nebola jednoduchá. Po roku 1948, v atmosfére stupňujúcej sa studenej vojny sa nedostatok odborníkov v mohutnejúcej československej armáde riešil rozkazmi. Mladý psychiater dr. Medvecký sa povolávacím rozkazom zo dňa na deň stal „na neurčitú dobu“ vojenským lekárom – „šéflekárom pluku“. Doktor Medvecký, napriek očakávanému nadšeniu a odhodlaniu brániť vlasť, prejavil nespokojnosť a snažil sa vrátiť k svojmu pôvodnému zamestnaniu. Po neúspešnej snahe využil „generálsku“ kontrolu bojovej pripravenosti vojenského útvaru. Kontrola dopadla dobre, na stretnutí s generálom dr. Medvecký prekvapil svojich veliteľov aj generála žiadosťou o uvoľnenie z armády. K údivu všetkých jeho trúfalosť nebola potrestaná a dosiahol prepustenie z armády. Táto udalosť ilustruje nielen vzťah docenta Medveckého k vybratému odboru, ale aj jeho málo nápadné povahové vlastnosti – odvahu a húževnatosť.

V spomienkach si docenta Medveckého pamätáme ako vzdelaného psychiatra a citlivého človeka s rozvinutým zmyslom pre spravodlivosť. Človeka s priateľským vzťahom ku kolegom a hlbokým záujmom o psychiatriu. Azda centrálnym záujmom docenta Medveckého bola psychiatrická endokrinológia a psychofarmakológia. Zaujímal sa však aj o ďalšie prakticky dôležité oblasti. Ako dlhoročný „Stammgast“ lekárskej knižnice si užíval protekčné postavenie, ku ktorému patril prednostný prístup k informáciám o nových časopiseckých publikáciách, uverejňovaný v ťažko dostupnom zdroji „Current Contents“. Jedným z dokladov jeho širokých vedomostí je aj psychiatrický slovník, ktorý napísali v 70. rokoch spoločne s Dr. Siskom.

Jednou z oblastí odborného záujmu doc. Medveckého bola aj psychiatrická problematika užívania návykových látok. Na prvý pohľad sa zdalo, že ide o spoločensky významnú tému. Vtedajšie vedenie štátu proklamovalo snahu predchádzať problémom spojeným s užívaním psychoaktívnych látok. Existoval systém protialkoholických zborov, ktoré plánovali a každoročne vyhodnocovali svoju činnosť, ale nemali žiadne kompetencie a ich činnosť bola prevažne formálna (Turček, M., 1969). Informácie o nebývalom raste konzumu alkoholu a o užívaní ďalších návykových látok boli pred laickou aj odbornou verejnosťou úspešne utajované.

V prvej polovici 60. rokov minulého storočia boli slovenskí psychiatri konfrontovaní s enormným rastom počtu alkoholických psychóz, zvlášť alkoholického delíria. Po približne dvoch desaťročiach, v ktorých bolo alkoholické delírium extrémne zriedkavé, bola košická psychiatrická klinika „zaplavená“ pacientmi s týmito ťažkými poruchami, ktoré sa často končili fatálne (Kafka a kol., 1970). Zlepšenie liečby týchto porúch a zníženie ich mortality sa stali prakticky dôležitou úlohou. Doc. Medvecký ako (školský) zástupca prednostu kliniky sa podieľal na inovovaní terapeutických postu-

**E. KOLIBÁŠ, V. NOVOTNÝ / ADIKTOLÓGIA V PRÁČACH DOCENTA
MEDVECKÉHO (K NEDOŽITÝM 90. NARODENINÁM
doc. MUDr. J. MEDVECKÉHO, CSc.)**

pov. Schéma, ktorá sa na klinike začala používať, s výnimkou vtedy neexistujúcich substitučných látok, platí aj v súčasnosti.

Koncom 60. rokov minulého storočia bolo spektrum zneužívaných drog pomerne malé. Tvorili ho (okrem alkoholu a tabaku) lieky s návykovými vlastnosťami – barbituráty, kombinované analgetiká (Acylcoffin, Alnagon) a psychostimulancia (fenmetrazín, dexfenmetrazín, metylfenidát a metamfetamín). Novými drogami sa stali prchavé látky – acetón, toluén a trichlóretylén. Vondráček a kol. v práci o zneužívaní návykových látok mladými ľuďmi z roku 1966 zaradili prchavé rozpúšťadlá medzi „málo obvyklé“ psychoaktívne látky. V súbore pacientov pražskej psychiatrickej kliniky v rokoch 1959 – 1. štvrtrok 1966 sa nenachádzal žiadny pacient zneužívajúci prchavé látky. Popularita prchavých látok medzi užívateľmi drog v druhej polovici 60. rokov minulého storočia však rýchle rástla. V 70. rokoch užívanie trichlóretylénu mladými ľuďmi dosiahlo rozsah epidémie. Doc. Medvecký so spolupracovníkmi upozornili na túto novú hrozbu. V prednáške na Východoslovenských dňoch (v r. 1971) a v publikácii v Protialkoholickom obzore roku 1972 upozornili na tento dosiaľ neobvyklý typ zneužívanej psychoaktívnej látky. Upozornili tiež na rizikovú skupinu užívateľov týchto látok – mladých ľudí s nižším vzdelaním. V detailnej analýze dvoch prípadov informovali o typickom obraze intoxikácie a poukázali na osobné charakteristiky a psychické faktory disponujúce k užívaniu týchto drog (Medvecký a kol., 1972).

Už o rok neskôr publikovali doc. Medvecký a Dr. Medvecká svoje ďalšie skúsenosti s užívateľmi prchavých látok. Išlo o súbor 20 pacientov hospitalizovaných na Psychiatrickej klinike v Košiciach – časť z nich po suicidálnom pokuse. U niektorých pacientov bola dôvodom hospitalizácie toxická psychóza. Prchavé látky užívali pacienti v priemere 1 rok. Pochádzali z výchovne nevhodného rodinného prostredia. Dôležitým faktorom, podieľajúcim sa na užívaní prchavých látok bolo chýbanie identifikácie pacientov s otcom. Išlo prevažne (70 %) o študentov učňovských škôl s priemerným alebo podpriemerným intelektom a s abnormne štruktúrovanou osobnosťou. Najvýraznejšími príznakmi intoxikácií boli poruchy fantázie, vnímania a hypomaniacká – manická nálada. U časti pacientov išlo o závislosť od prchavých látok, s úzkostno-depresívnymi abstinančnými príznakmi (Medvecký, Medvecká, 1973).

K prácam zaoberajúcim sa zneužívaním prchavých látok patrí aj analýza klinických údajov a výsledkov testového psychologického vyšetrenia (Stančák, Medvecký, 1975). Autori publikácie porovnali výsledky testového psychologického vyšetrenia v skupine 17 pacientov s abúzum prchavých látok s výsledkami získanými v skupine 20 vysokoškolských študentov a v skupine 20 pacientov závislých od alkoholu. Skupinu alkoholikov cha-

**E. KOLIBÁŠ, V. NOVOTNÝ / ADIKTOLÓGIA V PRÁČACH DOCENTA
MEDVECKÉHO (K NEDOŽITÝM 90. NARODENINÁM
doc. MUDr. J. MEDVECKÉHO, CSc.)**

rakterizovali nižšie hodnoty IQ (priemer 100), schizoidné črty osobnosti a emocionálna plachosť, v skupine pacientov s abúzom prechavých látok išlo o poruchy osobnosti s najvýraznejším deficitom v morálnej a emocionálno – postojovej oblasti. Autori vyslovili predpoklad, že zistené charakteristiky osobnosti – za spolupôsobenia ďalších faktorov – mohli viesť od zvedavosti na účinky drog až k vývinu závislosti od týchto látok.

Prakticky dôležitá bola (v čase jej publikovania) práca o nebezpečenstve zneužívania antiparkinsonika – trihexyfenidylu – lieku, ktorý sa v tom čase používal na korekciu extrapyramídových nežiaducich účinkov klasických antipsychotík (Medvecká, Károlyiová a Medvecký, 1977). Autori upozornili na euforizačné a halucinogénne účinky trihexyfenidylu a referovali o troch pacientoch vo veku 11-16 rokov, hospitalizovaných na detskom oddelení psychiatrickej kliniky v Košiciach pre intoxikáciu trihexyphenidylom s typickým obrazom atropínového delíria. Deti sa k tomuto lieku dostali tak, že ho užíval niekto z ich blízkych príbuzných, ktorí sa liečili pre psychotickú poruchu.

Ďalšie práce doc. Medveckého sa zameriavali na problematiku spojenú s konzumom alkoholu.

Spolu s Dr. Čapunom porovnali skupinu 18 pacientov psychiatrickej kliniky, ktorí po konzume alkoholu zapríčinili dopravné nehody a súbor 16 profesionálnych vodičov liečených pre závislosť od alkoholu – u deviatich z nich bolo príčinou hospitalizácie alkoholické delírium alebo alkoholická psychóza (Čapoun a Medvecký, 1973). V prvej skupine len u troch členov diagnostikovaná závislosť od alkoholu. Išlo o mladých ľudí, u ôsmich pacientov išlo o poruchy osobnosti, u ďalších šiestich o neurotické poruchy. Upozornili na fakt, že na vzniku nehôd sa alkohol podieľal aj zvýraznením prejavov poruchy osobnosti. Priemerný vek členov druhej skupiny bol o 12 rokov vyšší, žiadny z členov tejto skupiny nemal dopravné priestupky spojené s konzumom alkoholu. Predpokladali, že určitú úlohu hrala aj veková štruktúra a väčšie skúsenosti, možno aj vyhýbanie sa konzumu alkoholu v pred a počas riadenia motorového vozidla.

V súbore 28 pacientov – 21 pac. s ťažkými abstinennými syndrómami a alkoholickým delíriom, 7 pacientov s alkoholickými psychózami – (u takmer 1/3 súboru sa v prodromálnom štádiu vyskytli epileptické paroxyzmy) sa u všetkých, s výnimkou 1 pacienta s anamnézou infekčnej hepatitídy, zistila hepatálna lézia rôzneho stupňa. Nezistil sa vzťah medzi stupňom poškodenia hepatálnych funkcií a závažnosťou psychopatologických príznakov. Zaujímavým nálezom bola tuková embolizácia cerebrálnych artérií u pacientov s hypertrofickou cirhózou a tukovou degeneráciou pečene. Cievná patológia sa mohla podieľať na psychiatricko– neurologických príznakoch (Ďurindová, Medvecký a kol., 1976).

**E. KOLIBÁŠ, V. NOVOTNÝ / ADIKTOLÓGIA V PRÁČACH DOCENTA
MEDVECKÉHO (K NEDOŽITÝM 90. NARODENINÁM
doc. MUDr. J. MEDVECKÉHO, CSc.)**

V súbore 45 heterosexuálnych pedofilných delikventov (v 38 % išlo o incest) Medvecký a Suzttorová (1976) hodnotili podiel alkoholu na trestnej činnosti. Zistili, že u 61 % delikventov bol otec závislý od alkoholu, u 13 % probandov jeden z rodičov trpel psychózou. Len 26 % členov súboru malo priemerný intelekt, u dvoch bola diagnostikovaná arteriosklerotická demencia, u ostatných išlo o slaboduchosť (32 %) až o mentálnu retardáciu. 22 % členov súboru bolo závislých od alkoholu. 63 % probandov páchalo trestné činy v triezvom stave, aj keď u niektorých z nich išlo o pokročilejšie štádiá alkoholizmu.

Raritná je analýza údajov v súbore 20 žien hospitalizovaných na psychiatrickej klinike v Košiciach pre alkoholické psychózy (Károlyiová, Medvecká a Medvecký, 1977). Viac ako polovica súboru sa podieľala na výrobe, distribúcii alebo predaji alkoholu. Najčastejšie udávaným dôvodom nadmerného konzumu boli matrimoniálne konflikty (65 %), u polovice členiek bol závislý od alkoholu aj partner. 35 % žien kombinovalo užívanie alkoholu s nadužívaním analgetík. U 30 % členiek súboru išlo o predelirantné stavy, u 40 % o alkoholické delírium a u ďalších 30 % o paranoidno-halucinatórne alkoholické psychózy (akustické verbálne halucinácie a sekundárne paranoidné bludy). Autori upozornili na ťažšie následky alkoholizmu u žien. U väčšiny pacientok zaznamenali dlhšie trvajúce astenické syndrómy a poruchy emotivity, u jednej pacientky následný amnesticko-konfabulačný syndróm.

Nedožitie 90. výročie narodenín doc. Medveckého je príležitosťou na spomienku na človeka, ktorého sme si vážili. Doc. Medvecký patrí medzi odborníkov, ktorí sa zaslúžili o rozšírenie odborných poznatkov v oblasti zneužívania návykových látok. Pripomenutie jeho prác považujeme za aktuálne aj preto, že často zabúdame na podiel slovenských odborníkov na získavaní poznatkov v oblasti diagnostiky a liečby porúch spojených s užívaním psychoaktívnych látok a domnievame sa, že všetky zdroje našich vedomostí musia pochádzať z geograficky a aj spoločensko-kulturálne vzdialených krajín.

L i t e r a t ú r a

- Čapoun, V. – Medvecký, J.: Príspevok k otázke významu alkoholizmu pri dopravných nehodách. *Protialkohol Obz*, 8, 1973, 2, s. 47 – 49
- Đurindová, Z. – Medvecký, J. – Fejdedemová, Š. – Šimko Š.: Klinická symptomatika alkoholizmu vo vzťahu k hepatálnej lézii. *Protialk Obz*, 11, 1976, 3, s. 57 – 59
- Kafka, J. – Klimo, Z. – Čapoun, V.: K epidemiológii deliria tremens vo Východoslovenskej oblasti *Protialk Obz*, 5, 1970, 3, s. 142 – 145
- Károlyiová, R. – Medvecká, E. – Medvecký, J.: Alkoholické psychózy. *Protialk Obz*, 12, 1977, 4, s. 205 – 208

**E. KOLIBÁŠ, V. NOVOTNÝ / ADIKTOLÓGIA V PRÁČACH DOCENTA
MEDVECKÉHO (K NEDOŽITÝM 90. NARODENINÁM
doc. MUDr. J. MEDVECKÉHO, CSc.)**

- Medvecká, E. – Károlyiová, M. – Medvecký, J.:* Akútna intoxikácia Triphenidylom. Protialk Obz, 12, 1977, 4, s. 201 – 204
- Medvecký, J. – Medvecká, E.:* Psychopatológia toxikománie prchavými látkami. Protialk Obz, 8, 1973, 5, s. 137 – 139
- Medvecký, J. – Suzttorová, K.:* Alkoholizmus a pedofilná delikvencia. Protialk Obz, 11, 1976, 5, s. 129 – 135
- Medvecký, J. – Szuttorová, K., Medvecká, E.:* Neobvyklé spôsoby narkománie u mladistvých. Protialk Obz, 7, 1972, 1, s. 13 – 19
- Stančák, A. – Medvecký, J.:* Fetovanie ako forma toxikománie. Protialk Obz, 10 1975, 1, s. 29 – 32
- Turček, M.:* Kritický pohľad na náš boj proti alkoholizmu. Protialk Obz, 4, 1969, 2, s. 75 – 80
- Vondráček, V. – Prokůpek, J. – Fischer, R. – Ahrenbergová, D.:* Toxikomanické tendence v ČSSR v posledných letech. Protialk Obz, 1, 1966, 3, s. 119 – 127

Do redakcie prišlo dňa: 30. 3. 2012

Prijaté na publikáciu: 3. 4. 2012

Adresa autora: Doc. MUDr. E. Kolibáš, CSc., Psychiatrická klinika LF UK a UNB
Mickiewiczova 13, 81369 Bratislava
e-mail: eduard.kolibas@sm.unb.sk